

HISTORIA BATA-
VICA, RHAPSODO GERAR-
DO GELDENHAVRIO
NOVIOMAGO.

Vltis ante Christum natum annis,
Bato regis Cattorum filius, nouer-
calibus petitus insidijs, à patre dis-
cessit, nobili gentis suæ iuuentute,
& haud mediocri popularium nu-
mero comitantibus.

Erat autem Bato statura procera, forma con-
spiciuus, fortis uiribus, militaris rei peritissimus,
aditu facilis, ac in primis summus popularium su-
orum amator.

His regijs dotibus, ut nouercam in odiũ, ita bo-
nam Cattorum partem, in sui amorẽ pellexerat.

Secessus uerò sui mense secundo, Rhenum eo
loci, ubi in duo quasi cornua diuiditur, cum suis
omnibus traiecit, legatosq; ad Menapium Tun-
grorum regem socerum suum misit, orans ut cõ-
sulat, quo nam in loco minima cuiusuis iniuria
considerare posset.

Tungrorum rex ubi legatos audiuit, Mosæ tra-
iecto, ad Batonem properat, quem sibi occurren-
tem amplectens, in arcem Magum, quæ ad Mosæ
ripam est, excepit, & secessus causa comprobata,
consilium dat, ut ab eo loco, ubi Rheno traiecto
confederat, ad Mosæ Vahalisq; confluentem usq;
regionem cultoribus uacuam occuparet.

Quod cum Bato seniorum nobilitatisq; consi-
lio, genti suæ indicasset, Tungri consilium appro-
bant, & in Rheni ripa casas erigere cœperunt.

B

Bato uerò, socero ad Tungros reuerso, haud procul à Mosa, in cōspectu Magi arcem extruxit, quæ conditoris nomen Batoburgum in hunc usq; diem retinet. Eodē tempore & Cattuicus aliquot passuum millibus supra Batoburgum, in ueterum cōsanguineorum memoriam, ædificari cœptus.

Quum autem Rheni ripa, & quicquid agri inter Mosam & Vahalim (quæ Mosaualia dicitur) tantæ multitudini non sufficeret, insulam etiam intra Rhenum Vahalimq; sitam, ad oceanum usq; inhabitare cœperunt, Batauorumq; insulam nominauerūt. Et sicut in Mosaualia Cattuicum terminum regionis esse placuerat, ita & eiusdem nominis ad oceanum quoq; pagum constituere. & ne in insulā facilis pateret traiectus, in initio ipsius arcem construxere, quā Loepekam, id est, cursus angulum nuncupârunt.

Cumq; Bato summa æquitate p̄fesset, & nō paucos uicos, pagos, municipia, & arces extrueret, eas nobilitatis suæ nominibus appellandas curauit.

Tandem regij alicuius palatij construendi cōsiliū capit, in quo tam insulani quàm Mosaualiani ius dicere commodè possit. Quumq; iubente rege, architecti totam Batauorum regionem diligenter perlustrassent, indicant se collapsæ cuiusdam arcis uestigia, in editiore colle, qui pro ripa Vahali adiacet, paululū infra eum locum, ubi primum traiecto Rheno, castra locârant, uidisse, quo regię ædificandæ, iuri dicendo, ditioni tutandæ, nullus esset aptior. Inquiri Bato à Tungris, quinquam arcis illius fundamenta olim iecerit. Narrât hi, potētissimum olim Galliarum regem Magum,

Ditis
rum
eam
hab
cur
cta
uel
for
pli
ab

rum
uic
mi
mi

uio
Cæ
nas
& l
M
agr
fri
reg
I
Bat
pro
Car
tata
Rom
senat
Iul

Ditis filium, ibi nominis sui arcem ædificasse. Verum illius filios, in interiorem Galliam abeuntes, eam neglexisse, & iam à multis annis nemini inhabitatam esse. Animatus hoc responso Bato, locum adiit, indeq; superam insulæ partem prospectans, & à sinistris agrum fertilissimum, à dextris uero, collium, uallium, sylvarumq; amœnitate, ac fontium scaturigine captus, restaurari & muro triplici ornari simul & muniri, eamq; Nouiomagū ab innouatione dici iussit.

Mortuo Batone, filius ipsius Hesus, Batauorum rex totius gentis acclamatione salutatus, Nouiomagum, ubi natus erat, mirum in modum dormibus auxit, ita ut inferior oppidi pars, ipsius nomine Hessi mons, in hæc usq; tēpora uulgo dicat.

Post hæc communi Batauorum consilio, Nouiomagum regia & caput gentis constitutum est. Cœpitq; Batauorum nomen non solum per uicinas Galliarum regiōes, uerum etiam per Italiam, & longius diffitas prouincias, celebrari.

Mos quippe Batavis erat, iuuentutem, quæ ab agris colendis uacabat, militari & in primis equestri disciplina exercere, atque exercitos in exterarum regiones ad stipendia facienda mittere.

Itaq; factum est, ut bello Mithridatico aliquot Batauorū cohortes, sub Lucio Cæsare, tū Achaia proconsule, patre Iulij Cæsaris, militarēt unà cū Carolo Inacho Tungrorum regis filio. Horum tanta uirtus & fortitudo fuit, ut senatus populusq; Romanus, regem & gentem Batauorum, amicos senatusconsulto ac plebiscito declarauerit.

Iulius aut Cæsar mortuo patre suo, Batauorum

cohortes in summo honore semper habuit, hos corporis sui custodes cōstituit, his primam aquilam in dubijs bellis credidit, horum potissimum opera Britanniam subegit.

Durāte etiam bello Gallico, Cæsar Nouiomagum usq; descendit, & in amicitia suæ erga Batauos memoria, arcis partem, quæ Vahali imminet, Romanorum more, per suos architectos & fabros, aduersus aquarum impetum muniri fecit, ab ipsoq; ea structura, Domus auxiliaris, Batauicè: Dathuys ter hulpen, nuncupata est.

In bello uerò ciuili, Batauorum cohortes, Pompeianos uicerunt, & Pompeium in fugā uerterūt.

Mortuo Cæsare dictatore, fidelissimi in Romanorum amicitia ad Vitellij imperium usq; Bataui perstiterunt: Augustus quoq; Octauius in comitatu suo multis annis eos detinuit, & Tiberius corporis custodes delegit.

Sub Druso uerò & Germanico, strenuam Romanis operam pace belloq; iam clari, nauarunt.

Regnāte aut Caligula, nō nihil tam insani principis imperiū detrectantes, Romanis restiterunt.

Sub Claudio, reddita illis pristina libertate ac dignitate, crebris p Britannias uictorijs claruerūt.

Neronis uero ac matris eius Agrippinæ, corporis custodes, ueteri more cōstituti. Tandem à Galba contumelijs affecti, in patriam rediere.

Vitellius Cæsar, quum Batauorum fortitudini, uictos Othonianos, acceptum referre deberet, beneficiorum immemor, luxu & auaritia præfectorum suorū, eos ad defectiōem adegit. Hinc atrox bellum inter Batauos & Romanos exortum est.

Mane
pidū
defer
conc
tauis
tia &
S
diæ
Ille
Int
Ha
Ae
En
Ac
Qu
No
Hi
Vid
Exe
C
gra
ber
olin
rof
mea
à leg
nara
pta e

Manente hoc bello, Nouiomagum Batauorū oppidū ab ipso gentis duce, quia id aduersus hostes defendere nequibat, succēsum est. Tandem æquis conditionibus ab armis discessum, manente Batauis apud Vespasianum & filios eius, ueteri gratia & autoritate.

Sub Hadriano Augusto rursus corporis custodiæ adhibiti, qui Sorano Batauo epitaphium tale scripsit:

Ille ego Pannonijs quondam notissimus oris,
 Inter mille uiros primus fortisq; Batauos,
 Hadriano potui qui iudice, uasta profundi
 Aequora Danubij, cunctis tranare sub armis,
 Emissumq; arcu, dum pendet in aëre telum,
 Acredit, ex alia fixi fregi q; sagitta.
 Quē neq; Romanus potuit, neq; barbarus unq;
 Non iaculo miles, non arcu uincere Parthus,
 Hic situs, hic memori saxo mea facta sacraui.
 Viderit an ne aliqs post me mea gesta sequetur:
 Exemplo mihi sum, primus qui talia gessi.

Quum uero multis Augustis & fidelissimi, & gratissimi fuissent, imperante Septimio Seuero, libertatibus & honoribus ornati, in Britannijs (ut olim) sæpe felicissimè pugnarūt. Quàm grati Seuero fuerint, satis declarant uetustatis monumenta, mea ætate eruta, nō procul à Legia oppido, quam à legionibus, quæ ibi castra habuerunt, denominatam uerisimilis coniectura est. His hæc inscripta erant:

IMP. CAES. L. SEPTIMIUS
SEVERVS AVG. ET M. AN
TONINVS CAES. COH. VOL.
ARMAMENTARIVM VETV-
STATE CONLAPSVM RE-
STITVERVNT SVB VAL. PV
DENTE LEG. AVG. PR. PR.
CVRANTE CAECIL. BATOE
PRAE. GENS BATAVORVM
AMICI ET FRATRES RO-
MANI IMPERII.

Constantio autem Cæsari, ac Constantino, qui
postea Magnus dictus est, in Britannia olim com-
mitones Bataui, magnum momentum ad impe-
rium Romanum obtinendum, attulerunt.

Nec Iuliano in pugna Argentoratensi, auxilia-
trices Batauorum turmę defuerunt, sed ipsius ex-
ercitui in pugna laboranti, animum addidere, &
uictorię causã fuerunt.

Post hæc tēpora barbaris nationibus Romani
imperij prouinciãs incursantibus, Bataui egre pa-
triam suam tutati sunt.

Tempore uerò Pippini Francorum ducis, Da-
nis & Frisiis fortiter aliquandiu resistentes, tan-
dē hostili ui coacti sunt, Frācorū & regē & religio-
nē suscipe, manēte tñ nō solū ea libertate, q̄ a Cæ-
sarib⁹ donati erāt, uerū etiã multis modis aucta.

Ca
colla
mani
tori,
A
mea
nia
F
lim
ma
nis
C
run
par
ci c
adu
tibi
coa
leg
hist
cum
mul
F
stus,
mag
V
den
rum
preci
miti,
onis e
sum

Carolus autem Magnus Nouiomagum arcem collabascentem reparauit, & sacellū, quod ibi dijs manib⁹ à ueteribus cōsecratū erat, Christo Seruatori, per Leonē Romanū episcopū cōsecrari fecit.

Aedificauit & in hac arce tribunal, quod ibi mea ætas uidit, in quo crebrò inferioris Germaniæ populis ius dixisse legitur.

Regnante Ludouico, Nortmanni classe Vahalim ingressi, totam insulā deuastrarunt, & Nouiomagi regium palatium miri operis & magnitudinis exusserunt.

Carolo autem Caluo rerum potiente, Batavorum gens trifariam diuisa est. Inferior enim insule pars, quæ mutato nomine, Holtlandia à Frisii di ci cœperat, partim episcopi Ultraiectini, partim aduentitij cuiusdam principis iussa facere, iubentibus Francici sanguinis Cæsaribus, uolens nolēs coacta est. Hinc crebra bella exorta sunt, quæ si quis legere uolet, habet Holtlandorū Ultraiectinorūq; historias. Superior autem insulæ pars, quæ Batauicum nomen retinet, & Nouiomagū caput gentis, multis annis sub Cæsaribus libera mansit.

Fridericus uerò, primus huius nominis Augustus, Batavorum libertatem auxit, arcem Nouiomagum instauratam muniuit.

Vicini autem principes horum libertati inuidentes, arte ipsis nota V Vilhelmo ex Holtlandorum comite, Romanorum regi, impudentioribus precibus persuaserunt, ut Othoni Gelriæ tum comiti, Nouiomagum & quicquid illius iurisdictionis erat, pro magna, quam ei debebat, aureorum summa, pignori daret. Quod Batauis Nouiomag-

gisq; frustra cōtrā nitētibus, V Vilhelmus fecit, & Rodolphus post eum Cæsar factus, ratū habuit.

Hæc rerum omnium uicissitudine factum est, ut insula quondam nobilissima ac potentissima, in multas ditiones discerpta, sub quodam seruitutis iugo depressa iaceat.

Hæc sparsim Batauicè scripta, ut cunq; latina feci, & in hunc ordinem redegi. Secutus autem sum historias ducum Gelriæ, quas clarissima princeps Catharina filia Arnoldi ducis Gelriæ, patri meo Gerardo Geldenhaurio dono dederat, & historias ducum Cliuensium, quæ fuere Adolphi filij ducis Cliuentis, qui uulgò à Rauensteino dicebat.

Restat ut de præcipua Batauorum nobilitate, cuius pgenies hodie quoq; floret, pauca addam.

Vetustissima inter Batauos nobilitas est heroum Herculanorū, qui genus ab Hercule Alemanno, totius olim Germaniæ rege, ducere asserunt. Ab his originem trahit Gelriorum dux Carolus, comites Egmondani, Florētius comes Buirensis, principes etiam ab Hocklem, ab Aspera, & multi alij minoris nominis.

Maiore generis nobilitate Egmondani gloriantur, sed hi quum à Frisiorum regibus stemma deducāt, inter ueteres Batauos numerari non possunt, licet Herculanis affinitate iuncti, iam primas inter Batauos obtineant. Horum etiam caput & princeps est, Carolus Gelriorum dux, cuius paternum stemma ab Herculanis & Egmondanis progressum habet.

Quare non parum iuris, in castris Herculis (Batauicè, Datlant van Erkell) Carolus Gelrius ha-

bet. P
dem
stor
M
pter
gra
ci e
ru
no
rit
lar
ta
un
tu
de
ci
ob
à u
tib
ru
to
fu
ru
tio
nis
rifi
pris

bet. Præterea, per nobilissimã dominam Irmgardem filiam comitis Cluēsis, uxorem principis castrorum Herculis, in ducatu Cluensi.

Maternũ uero tãti ducis stēma (ut hoc obiter, ppter imperitos quōsdam ueterũ historiæ historiographos addam) à Francorum regibus, quadruplici consanguinitatis ratione deducitur. Hinc mirum est qua maleuolētia, qua inuidia, qua insania nonnulli chronicorum consarcinatores, toti à ueritate abalienati, regium Egmondanorum, Herculanorum, ac Gelriorũ stemma extenuare ausint.

His accedunt Batoburgi nobilissimi planè Bataui, qui & Bohemorum regum & Columnensium Romanorum affines & consanguinei, nõ multum infra maximos principes nobilitate & fama descenderunt.

Lunata præterea Vuassennariorum insignia, circa maritima in Batauis principem eos locum obtinuisse indicant.

Supersunt Brerodani, sed horũ nobilitas non à ueteribus Batauis, sed ab Holtlandorum comitibus orta est.

Hæ sunt ferè insigniores, hac ætate, Batauorum familiæ: uerum minorum opum & famæ, tot sunt inter eos nobiles, ut difficile admodum fuerit, si quis uel nominatim adnotare uelit, quorum cum in Hollandica historia crebra fiat mentio, hic nihil addemus.

Collegimus autem ex ueteribus, primiq; nominis historicis quædam Batauorum gesta, quæ clarissimorum scriptorum uerbis, indicibus præscriptis, bona fide his adiunximus. Neq; te moueat le

etor, quod nonnulla quæ Germanis generaliter adscribuntur, solis Batauis tribuamus: autoritatem enim & Batauicæ historiæ, & magnorum uirorum exempla hac in re sequuti sumus. Lege & diligenter diiudica, quisquis es qui hæc in manus sumpseris: & si à uero alicubi errauimus, candidè admoneas.

Germanos Batauos Cæsar secū habuit.

Cæsar bel.
gal. lib. 7.

Aborantibus iam suis, Germanos equites circiter quadringētos submittit, quos ab initio secum habere instituerat. Eorum imperū Galli sustinere non potuerunt, atque in fugā cōiecti, multis amissis, se ad agmē receperūt.

Batauorum cohortes Cæsar segregat.

Cæsar bel.
ciuilis li. 3.

¶ Simul his rebus animaduersis, quas demonstrauimus, timens ne à multitudine equitum dextrum cornu circumueniretur, celeriter ex tertia acie singulas cohortes detraxit, atque ex his quartam instituit, equitatuque opposuit, atque quid fieri uellet ostendit, monuitque eius diei uictoriā, in earum cohortium uirtute constare.

Batauorum cohortes Pompeianos uincunt.

Ibidem.

¶ Quod ubi Cæsar animaduertit, quartæ aciei quam instituerat ex cohortium numero, dedit signum. Illi celeriter procurrerunt, infestisque signis, tanta ui in Pompeij equites impetum fecerunt, ut eorum nemo consisteret, omnesque conuersi, non

solum loco excederēt, sed protinus incitati, fuga montes altissimos peterent.

Laus cohortium Batauicarum.

¶ Neq; uero Cæsare fefellit, quin ab his cohortibus, quæ contra equitatum in quarta acie collocatæ essent, initium uictoriæ oriretur, ut ipse in cohortandis militibus pronūciauerat. Ab his enim primum equitatus est pulsus, ab iisdem factæ cædas sagittariorum atq; funditorum, ab iisdem acies Pompeiana à sinistra parte erat circūuenta, atque initiū fugæ factum. Nam cum diu æquo Marte contenderent, iussuq; Pompeij fusus à cornu erupisset equitatus, repente hic dato signo, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecere impetum, ut illi esse pedites, hi uenire in equis uiderentur. Hanc stragem fugientis equitatus, leuis armaturæ ruina comitata est: tūc terrore latius dato, turbātibus inuicē copijs, reliqua strages quasi una manu facta ē. Nec ulla res magis exitio fuit, quàm ipsa exercitus magnitudo.

Bataui Augusti Octauij armigeri.

¶ Ex militaribus copijs legiones & auxilia, p- Sueto. in Octauiō. uinciatim distribuit. Classem Miseni & alterā Ra- uennæ ad tutelam superi & inferi maris, collocauit. Certum numerum partim in urbis, partim in sui custodiam allegit, dimissa Calaguritanorum manu, quam usq; ad deuictum Antonium: item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat.

Bataui custodes Tiberij,

Tact. lib. 1 ¶ Cohortes delecto milite supra solitum firmata, additur magna pars pretoriani equitis, & Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant.

Insulæ Batauorum descriptio.

Tact. lib. 2 ¶ Insula Batauorum, in quam cōuenirent, prædicta, ob faciles appulsus, accipiendisq; copijs & transmittēdis ad bellum opportuna. Nam Rhēnus uno alueo cōtinuus, haud modicas insulas circunueniens, apud principium agri Bataui, uelut in duos amnes diuiditur, seruatq; nomen & uolentiam cursus, qua Germaniam præteruehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, uerso cognomento, Vahalim accolæ dicūt: mox id quoq; uocabulum mutat Mosa flumine, eiusq; immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

Bataui auxiliares Romanorum, nandi periti.

Ibidem ¶ Postremum auxiliorum agmen, Batauiq; in parte ea, dum insultāt aquis, artemq; nandi ostentant, turbati & quidam hausti sunt.

Ducis Batauorum & nobilitatis fortitudo.

Ibidem ¶ Carioualda dux Batauorum erupit, eum Cherusci fugam simulantes, in planitiem saltibus circumiectam traxere: deinde coorti & undiq; effusi, tendunt aduersus, instant cedentibus, collectosq; in orbem pars congressi, quidam eminus, proturbāt, Carioualda diu sustentata hostiū scuitia, hor-

ratus suos, ut ingruentes cateruas globo perfringerent, atq; ipse erumpens, congestis telis & suffosso equo, labitur, ac multi nobilium circa: ceteros uis sua aut equites, cum Stertino Aemilioq; subuenientes, periculo exemere.

Batauorum & Germanorum aduersus Frisios auxilia.

¶ Eodem anno Frisii transrhenanus populus, pacem exuere, nostra magis auaritia, quam obsequi impatientes. Tributum ijs Drusus iusserat modicum pro angustia rerum, ut in usus militares corpora bouum penderent, non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura, donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga uorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id alijs quoq; nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quibus ingentium beluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt, ac primo boues ipsos, mox agros, postremo corpora coniugum aut liberorum seruitio tradebant. Hinc ira & questus, & postquam non subueniebat remedium ex bello, rapti qui tributo aderant milites, & patibulo affixi. Olennius infensos, fuga præuenit, receptus castello cui nomen Fleuum, & haud spernenda illic ciuium sociorumq; manus, littore Oceani præsidebat. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, uexilla legionum è superiore prouincia, peditumq; & equitum auxiliarium delectos acciuit, ac simul utrumq; exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit, soluto iam castello obsidio, & ad sua tutanda di-

Taci. li. 4.

gressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat, atq; interim repertis uadis, alam Canninefastem, & quod peditum Germanorū inter nostros merebat, circūgredi terga hostium iubet, qui iam acie compositi pelluntur, turmas sociales equitesq; legionū subsidio missos, tum tres leues cohortes, ac rursus duas, deinde tempore interiecto acrius eques immissus, satis ualidi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neq; constantiā addiderant turbatis, & pauore fugiētium auferebantur. Cethecio Labeoni legato quæ legiōis, quod reliquum auxiliorū, tradit: atq; ibi dubia suorum re, in anceps tractus, missis nūcijs, uim legionum implorabat. Prorumpunt Quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortes alasq; fessas uulneribus: neque dux Romanus ultū ijt, aut corpora humauit, quanq̄ multi tribunorū p̄fectorumq; & insignes ceteriones cecidissent &c. **Clarum** inde inter Germanos Frisium nomen.

Bataui circa Caligulam.

Sueto. in
Caligula.

¶ Militiam resq; bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cum ad uisendum nemus flumentis Clitumni Meuaniam processisset. Admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit.

Batauorum regis filius transfuga.

Ibidem.

¶ Nihil autem amplius, quam Admimocino Bellini Batauorum regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu transfugerat, in deditiōem re-

cepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit.

**Gannascus Canninefas pirata
sub Claudio.**

¶ Gannascus natione Canninefas, auxiliarius & diu meritis, post transfuga, leuibus nauigijs prædabundus Gallorum maxime oram uastabat, non ignarus dices & imbelles esse. Taci.

Bataui custodes matris Neronis.

¶ Excubias militares, quæ ut coniugi imperatoris solitum, ut & matri seruabatur, & Germanos super eundem honorem custodes additos, digredi iubet. Taci, li. 13.

Nero Batauis Germanis fidebat.

¶ Volitabantque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum, pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi exteris. Taci. li. 15

Bataui, olim custodes corporis a Cæsaribus instituti, fidelissimi fuere.

¶ Item Germanorum cohortem, a Cæsaribus olim ad custodiam corporum institutam, multisque experientis fidelissimam, dissoluit, ac sine ullo commodo remisit in patriam. Sueton. in Salba

In Batauorum cohortibus magnum uictoriae momentum sub Vitellio.

¶ Iulius deinde Ciuilis periculo exemptus, prepotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur, & erant in ciuitate Lingonum, octo Taci. li. 18.

Batauorum cohortes quartadecimæ legionis auxilia, tū discordia temporū à legione digressæ, p-
ut inclinassent, grande momētū socię aut aduersę.

Iurgia & rixæ Batauorum & legionariorum.

Tact. li. 18.

¶ Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecima, ut supra memorauimus, digressas, exercitui suo Fabius Valēs adiūxerat, iurgia primum, mox rixa inter Batauos et legionarios, dum his aut illis studia militum adgregātur, propè in prælium exarsere, ni Valēs animaduersione paucorum, oblitos iam Batauos imperij, admonuisset.

Bataui & transrhenani, Padum transgressi, Othonianos terrent.

Ibidem.

¶ Irritabat quin etiam Batauos transrhenanosq; Padus ipse, quem repente contra Placentiam transgressi, raptis quibusdam exploratoribus, ita cæteros terruere, ut adesse omnem Cęcinæ exercitum, trepidi ac falsi nunciarent.

Batauicarum cohortium gloriatio & laudes.

Ibidem

¶ Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digressas, cum Britanniam peterent, audito Vitellij motu, in ciuitate Lingonum, Fabio Valenti adiunctas retulimus, superbe agebant, ut cuiusq; legionis tentoria accessissent, coercitos à se quartadecimanos, ablaram Neroni Italiam, atq; omnem belli fortunam in ipsorum

manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis disciplina. Ad postremū Valens petulantia, etiam perfidiā suspectabat. Igitur nuncio allato, pulsam Treuironum alam, Tungrosq; à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul cura socios tuendi, & militari astu, cohortes turbidas, ac si unā forent præualidas, dispergendi, partē Batauorum ire in subsidium iubet. quod ubi auditum uulgatūq; mœrere socij, fremere legiones, orbari se fortissimorum uirorū auxilio, ueteres illos & tot bellorum uictores postq̄ in conspectu sit hostis, uelut ex acie abduci, Si prouincia urbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin uictoria, sanitas, sustētaculum, columen in Italia uerteretur, non abrumpendos ut corpori ualidissimos artus.

Bataui Germani, nauali pugna Othonianos pellunt.

¶ Et erat insula amne medio, in quam gladiatores manibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac forte plures transgressos, completis Liburnicis, per promptissimos gladiatorum, Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad prælia quæ militibus, nec perinde nantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripa uulnera dirigebant. Et cum uarijs trepidantium inclinacionibus immixti remiges propugnatoresq; turbarentur, desilire in uada ultrò Germani, retētare puppes, scandere foros, atq; cominus mergere: quæ cuncta in oculis utriusq; exercitus quanto lætiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani causam autorēq;

Tact. li. 18.

cladis detestabantur. Et prælium quod abruptis
quæ superfuerant nauibus, fuga dirempum.

Eiusdem pugnae cōmemoratio. Ex
hoc loco & alijs patet, Batauos,
nunc Germanos cōmuni uo-
cabulo, nūc suo dictos.

Fact. li. 18.

¶ Accessit recens auxilium Varenus Alphenus
cum Batauis, fusa gladiatorū manu, quam nauibus
transuectam oppositæ cohortes in ipso flumi-
ne trucidauerant. Ita uictores latus hostium inue-
cti, & media acie perrupta, fugere passim Othoni-
ani Bebriacum petentes,

Batauorū & legionariorū discordia.

Ibidem.

¶ Angebat Vitellium uictarum legionū haud-
quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam & ui-
ctoribus permixtæ, hostilia loquebantur, præci-
pua Quartadecimanorum ferocia, qui se uictos
abnuebant. Quippe Bebriacensi acie, uexillarijs
tantum pulsis, uires legionis non adfuisse. Remit-
ti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erant,
placuit, atq; interim Batauorum cohortes unà ten-
dere, ob ueterem aduersus Quartadecimanos dis-
cordiam. Nec diu in tantis armatorum odijs qui-
es fuit. Augustæ Taurinorum dum opificem quen-
dam Batauus ut fraudatorem insectatur, legionar-
ius hospitem tuetur, sui cuiq; commilitones ag-
gregati, à conuicijs ad cædem trāsire. & prælium
atrox arsisset, ni duæ prætorix cohortes causam
quartadecimanorum secutæ, his fidutiam, & me-
tum Batauis fecissent: quos Vitellius agmini suo

iungi ut fidos, legionem Graijs alpibus traductā, eo flexu itineris ire iubet quo Viennam uitarent.

Batauorum cohortes in Germaniam remissæ.

¶ Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoq; bello parantibus fatis.

Ibidem.

Batauorum descriptio & prælia aduersus Romanos, in quibus uiciorum Germanorum crebra fit mentio.

¶ Iisdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquã mæsta ciuitas excipiebat, cæsos exercitus, capta legionū hyberna, desciuisse Gallias, non ut mala loquebātur. Id bellum quibus causis ortum, quāto externarum sociarumq; gentium motu flagrauerit, altius expediam. Bataui donec trans Rhenum agebāt pars Cattorum, seditione domestica pulsī, extrema Gallicę orę uacua cultoribus, simulq; insulam inter uada sitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circunluit, nec opibus Romanis, societate ualidorū attriti, uiros tantum armaq; imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti, mox per Britanniam gloria transmissis illuc cohortibus, quas ueteri instituto nobilissimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi studio arma, equosq; retinens, integris turmis Rhenum percurrere, Iulius

Ibidem.

Paulus & Claudi⁹ Ciuilis regia stirpe, multo cæteros anteibāt. Paulum Fonteius Capito falso rebellionis crimine interfecit. iniectæ Ciuili catenæ. missus ad Neronē, & à Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adit, flagitante supplicium eius exercitu. Inde causæ irarum, spesq; ex malis nostris. Sed Ciuilis ultrà q̄ barbaris solitum, ingenio solers, & Sertorium se aut Hanibalem ferens, simili oris dehonestamento, ne ut hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam studiumq; partiū preten dit, missis sanè ad eum Primi Antonij literis, qbus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retētare legiones iuebatur. Eadem Ordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, ut reipub. cura, cui excidium aduentabat, si redintegrandum bellum, & tot armatorū millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis desciscēdi certus, occultato interim altiore consilio, cætera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit: Iussu Vitellij Batauorū iuuentus ad delectum uocabatur, quem suapte natura grauem onerabant ministri auaritia & luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos precio dimitterēt: rursus impuberes, sed forma conspicui (& est plerisq; procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis autores, perpulere ut delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promptissimos uulgi, specie epularū, sacrum in nemus uocatos, ubi nocte ac lætitia incaluisse uidet, à laude gloriaq; gentis orsus, iniurias & raptus, & cætera seruitij mala enumerat. Neq; enim

societatem, ut olim, sed tanquam mācipia haberi, quando legatum graui quidem comitatu, & supbo cum imperio uenire, tradi se præfectis centurionibusq̄, quos ubi spolijs & sanguine expleuerint, mutari exquiri q̄q̄ nouos sinus & uaria p̄dandi uocabula. Instare delectum quo liberi à parentibus, fratres à fratribus ueluti supremum diuidantur. nunquam magis afflictam rem Romanā, nec aliam in hybernis q̄ prædā & senes, attollerēt tantum oculos, & inania legionum nomina ne pauescerent. esse sibi robur peditum equitumq̄, cōsanguineos Germanos, Gallias idem cupiētes. ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguan fortunam Vespasiano imputaturos, uictoriæ rationem nō reddi. Magno cum assensu auditus, barbaro ritu & patrijs execrationibus uniuersos adigit. Missi ad Caninefates, q̄ consilia sociarent. Eagens partem insulæ colit, origine, lingua, uirtute, par Batauis, numero superantur. Mox occultis nuncijs pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes missas in Germaniā, ut suprā retulimus, actum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus stolidæ audaciæ Brenno, claritate nataliū insigni: pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibriū impune spreuerat. Igitur ipso rebellis familiæ omine placuit. Impositusq̄ scuto more gentis & sustinentiū humeris uibratus, dux deligitur, statimq̄ accitis Frisijs (trās rhenana gēs est) duarum cohortiū hyberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetū hostium milites, nec si præuidissent, satis uirium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, de-

in uagos & pacis more effusos lixas negociato-
resq; Romanos inuadunt. Simul excidijs castello-
rum imminebant, quæ à præfectis cohortium in-
censa sunt, quia defendi nequibāt. Signa uexillaq;
& quod militum, in superiore insulæ parte cōgre-
gantur, duce Aqlio primipilari, nomē magis exer-
citus q̄ robur. q̄ppe uiribus cohortis abductis, Vi-
rellius è proximis Neruiorum Germanorumq; pa-
gis segnem numerū armis onerauerat. Ciuilis do-
lo grassandum ratus, incusauit ultro præfectos, q̄
castella deseruissent, secum cohorte cui præerat,
Caninefatem tumultum oppressurum. Illi sua q̄-
que hyberna repeterēt, subesse fraudem consilio,
& dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brēno-
nem ducē eius belli, sed Ciuilem esse patuit, erum-
pentibus paulatim indicijs, quæ Germani læto bel-
lo gens, nō diu occultauerāt. Vbi insidiæ parum
cessere, ad uim transgressus, Caninefates, Frisios,
Batauos proprijs cuneis componit, directa ex di-
uerso acies, haud procul à flumine Rheno, & ob-
uersis in hostem nauibus, quas incensis castellis il-
luc appulerant: nec diu certatum, Tungrorum co-
horts, signa ad Ciuilē transtulit, perculsiq; milites
improvisa pditiōe, à socijs hostibusq; cædebātur.

Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum
è Batauis, tanquam imperitia, officia nautarum
propugnatorumq; impediabant. Mox contrā ten-
dere, & puppes hostili ripæ obijcere, ad postremū,
gubernatores centurionesq;, nisi eadem uolētes
trucidant, donec uniuersa quatuor & uiginti nau-
um classis transfugeret, aut caperetur. Clara ea ui-
ctoria in præsens, in posterum usui, armaq; & na-

ues, q
nias C
Ge
res. C
ctab
tes r
data
gre
sect
nis
taue
nes
Ro
lia r
ne u
tos
lia E
ribu
dito
norū
bus r
rent
adhu
certe
serui
Aug
etiar
um h
inde
alij V
locum
asq; in

ues, quibus indigebant adepti, Magna per Germanias Galliasq; fama libertatis autores celebrabāt.

Germaniē statim misere legatos, auxilia offerentes. Galliarū societatem Ciuilis arte donisq; affectabat, captos cohortiū præfectos suas in ciuitates remittēdo, cohortib' abire an manere mallēt, data potestate: manentibus honorata militia, digrediētibus spolia Romanorū offerebātur. Simul secretis sermonibus admonebat malorū, q̄ tot annis passi, miserā seruitutē, falsō pacē uocarent, Batauos quanq̄ tributorū expertes, arma cōtra cōmunes dominos cepisse, prima acie fuscum uictumq; Romanū. qd si Galliæ iugū exuāt? quantū in Italia reliquū? prouinciarū sanguine prouincias uinci, ne uindictis aciē cogitarent, Batauo equite protritōs Heduos Aruernosq; fuisse, inter Virginij auxilia Belgas. Vereq; reputātibus, Galliam suis met uiribus concidisse. Nūc easdem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorū uiguerit. esse secum ueteranas cohortes, quibus nup Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria Asiaq;, & suetus regibus Oriens. multos adhuc in Gallia uiuere ante tributa genitos. Nup certe cæso Quintilio Varo, pulsam ē Germania seruitutem, nec Vitellium principē, sed Cæsarem Augustum bello prouocatum. Libertatem natura etiam mutis animalibus datam. Virtutem proprium hominis bonū. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent uacui occupatos, integri fessos, dū alij Vespasianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduersus utrunq;. Sic in Gallias Germaniasq; intentus, si destinata prouenissent, ualidissi-

marum ditissimarumq; nationum regno imminabat. At Flaccus Ordeonius primos Ciuilis conatus per dissimulationem aluit, ubi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorum insula Romanū nomen, trepidi nunciū adferebant, Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hybernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios, è presentibus Vbios, è proximis Treuirorum equites, haud longe agentes, raptim transmisit, addita Batauorum ala, quæ iam pridem corrupta, fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis, maiore precio fugeret.

Ciuilis captarum cohortium signis circūdatus, ut suo militi recēs gloria ante oculos, & hostes memoria cladis terrerētur, matrem suam, sororesq; simul omnium coniuges paruosq; liberos consistere à tergo iubet, hortamēta uictoriæ uel pulsus pudorem. Vt uirorū cantu, fœminarum ululatu insonuit acies, nequaquam par à legionibus cohortibusq; redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorū ala transfugiens, statimq; in nos uersa. Sed legionarius miles quāquam rebus trepidis, arma ordinesq; retinebat, Vbiorū Treuirorumq; auxilia fœda fuga dispersa, rotis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in castra, quibus ueterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo, oppidano certamine emul^o Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, uel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios aueritur. Iisdem diebus Batauorum & Caninefatū cohortes cum iussu Vitelli in urbē pgerent, missus à Ciuile nun-

cjus
& p
aug
lio
sedi
effe
neq
pet
tis
seq
uia
rur
an
De
tan
on
cer
run
oni
clau
Gal
cio,
acci
neq
B
pra
um
mar
rita
Si ne
curr
C

cius assequit̃. Intumuere statim superbia ferociaty,
 & precium itineris donatiuū, duplex stipendium,
 augeri equitum numerum, promissa sane à Vitel-
 lio postulabant, non ut assequerentur, sed causam
 seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nil aliud
 effecerat, quàm ut acrius exposcerent quæ sciebāt
 negaturum. Spreto Flacco, inferiorē Germaniam
 petiuere, ut Ciuili iungerentur. Ordeonins adhibi-
 tis tribunis centurionibusq; consultauit, num ob-
 sequium abnuentes ui coereret. Mox insita igna-
 uia, & trepidis ministris, quos ambiguus auxilio-
 rum animus, & subito delectu suppletæ legiones
 angebant, statuit continere intra castra militem.
 Dein pœnitentia & arguentibus ipsis q̃ suaserāt,
 tanquam secururus, scripsit Herennio Gallo legi-
 onis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut ar-
 ceret transitu Batauos, se cum exercitu tergis eo-
 rum hæsurum, Et opprimi poterāt, si hinc Orde-
 onius, inde Gallus, motis utrinq; copiis, medios
 clausissent. Flaccus omisit inceptum, alijsq; literis
 Gallum monuit, ne terreret abeuntes. Vnde suspi-
 cio, spõte legatorum excitari bellū. Cunctaq; que
 acciderant aut metuebantur, non inertia militis
 neq; hostium ui, sed fraude ducum euenire.

Bataui cum castris Bonnē sibus propinquarēt,
 præmisere qui Herennio Gallo mandata cohorti-
 um exponerent: Nullum sibi bellum aduersus Ro-
 manos, pro quibus toties bellassent, longa atq; ir-
 rita militia fessis, patriæ atq; ocij cupidinem esse.
 Si nemo obsisteret, innoxiiū iter fore: sin arma oc-
 currant, ferro uiam inuenturos.

Cunctantem legatum, milites perpulerant for-

tunam prælij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarū cohortes, simul paganorū lixarumq; ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpūt, ut Batauos numero impares circumfundāt. Illi ueteris militiæ memores, in cuneis congregantur, densi undiq; & frōtem tergaq; ac latera tuti. Sic tenuem nostrorum aciem perfringunt. Cedentibus Belgis pellitur legio, & uallum portasq; trepidi petebāt. Ibi plurimum cladis, cumulatae corporibus fossæ, nec cæde tantum & uulneribus, sed ruina & suis plerique telis interiire. Victores Colonia Agrippinensium uitata, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prælium excusabant, tanquam petita pace, postquam negabatur, sibimetipsis consulissent.

Ciuilis aduentu ueteranarum cohortium, iustitiam exercitus ductor, sed cōsiliij ambiguus, & uim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in uerba Vespasiani adigit. Mittitq; legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in uetera castra concesserant, ut idem sacramentum acciperent.

Redditur responsum, neq; proditoris neq; hostium se consilijs uti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma usque ad supremum spiritum retenturos: proinde perfugus Batauus arbitrum rerum Romanarū ne ageret, sed meritas sceleris pœnas expectaret.

Quæ ubi relata Ciuili, incensus ira, uniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq; & excita nuncijs Germania ad prædam famamq;. Aduersus has concurrentes belli minas, legati legionum Mumius Lupercus,

& Num
sa long
dū mu
parum
tur, raj
absum
gum f

C
rum o
lētior
assulta
uersur
hortiu
rum in
est. It
rāt ob
tudo u
que m
lixarū
bello r
ter assu
nis ob
derat,
legion
nimēt

Ba
nifesti
nus lac
pinnis
uulner
lum. A
orum f

& Numisi⁹ Rufus, uallū murosq; firmabāt: subuer-
sa longæ pacis opera, haud procul castris in mo-
dū municipij extructa, ne hostibus usui forēt. Sed
parum prouisum, ni copiae in castra conueheren-
tur, rapi permisere. Ita paucis diebus per licētiam
absumpta sunt, quæ aduersus necessitates in lon-
gum suffecissent.

Ciuis medium agmen cum robore Batauo-
rum obtinens, utranq; Rhēni ripam, quo trucu-
lētior uisu foret, Germanorum cateruis complet,
assultante per campos equite. Simul naues in ad-
uersum amnem agebantur, hinc ueteranarum co-
hortium signa, inde depromptę syluis iugisq; fera-
rum imagines, ut cuique genti inire prælium mos
est. Iusta belli ciuis externiq; facie obstupefece-
rāt obsessos, & spem oppugnantium augebat ampli-
tudo ualli, quod duabus legionibus situm, uix quin-
que millia armatorum Romanorū tuebātur. Sed
lixarū multitudo, turbata pace, illuc cōgregata &
bello ministra aderat. Pars castrorū in collē leni-
ter assurgēs, pars æquo adibatur: quippe illis hyber-
nis obsideri, premi q; Germanias Augustus credi-
derat, neq; unquā id malorū, ut oppugnatū ultro
legiones nostras uenirēt. Inde non loco neq; mu-
nimētis labor additus, uis & arma satis placebāt.

Bataui transrhēnaniq; quo discreta uirtus ma-
nifestius spectaretur, sibi quæq; gēs consistūt, emi-
nus laceffentes. Post ubi pleraq; telorum turribus
pinnisq; mœnium irrita hærebāt, & desuper saxis
uulnerabantur, clamore atq; impetu inuasere ual-
lum. Appositis pleriq; scalis, alij per testudinem su-
orum scandebāt, iam quidā cum gladijs & armo-

rum incussu præcipitati, sudibus & pilis obruuntur. Præferoces initio, & rebus secūdis nimij. Sed tum prædæ cupidine diuersa quoq; tolerabāt. Machinas etiam insolitum sibi ausi, nec ulla ipsis solertia, perfugæ captiuitq; docebāt struere machinas, in modum pontis mox subiectis rotis propellere, ut alij superstantes tanquam ex aggere præliarentur, pars intus occulti, muros subruerēt. Sed excussa balistis saxa, struere informe opus, & crates uineasq; parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ: ultroq; ipsi oppugnatores ignibus petebātur, donec desperata ui, uerterēt consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multū imbellis turbę: simul ex inopia proditio, & fluxa seruitiorū fides, ac fortuita belli sperabātur.

Flaccus interim cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias, qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Vocolæ duodecimæ legionis legato tradit, ut quàm maximis per ripā itineribus celeraret. Ipse pavidus torpere inuisus militibus, neq; enim ambiguè premebant, emissas à Magoniaco Batauorū cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, asciri in societatem Germanos. Non Primi Antonij, neque Mutiani ope, Vespasianum magis adoleuisse, aperta odia armaq; palā depelli, fraudem & dolū obscura, eoq; ineuitabilia. Ciuilem stare contrā, struere aciem, Ordeonium è cubiculo & lectulo, iubere quicquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum uirorum manus unius senis ualetudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam uirtutemq; suam malo omine exoluerent. His inter se uocibus insistentes, flammaue

re insu-
cus, qui
uit, uin
mitiga
uentur
deoni
tauos
quere
nienti
neq; in
ciarur

Or
bus pe
oraba
cinus,
tur, à
tum è
di iuri
tusq; B
sem af
Roma
manis,
bertati

Glif
militis
bat ult
Ciuile
mereti
stantia
ci ad su
mus qu
Vocola

re insuper allatæ à Vespasiano literæ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit, uinctosq; qui attulerāt, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam hyberna primę legiōis uentum. Infensor illic miles, culpam cladis in Ordeonium uertebat, eius iussu directā aduersus Batavos aciem, tanquam à Magontiacō legiones sequerentur, eiusdem prodicione cæsos, nullis supuenientibus auxilijs, Ignota hæc ceteris exercitibus, neq; imperatori suo nunciari, cū accursu tot p[ro]uinciarum extingui repens perfidia potuerit.

Ordeonius exemplaria omnium literarum, quibus per Gallias Britanniamq; & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit, instituitq; pessimum facinus, ut epistolæ aquiliferis legionum traderentur, à quibus antè militi quàm ducibus legebātur. tum è seditiosis unum uinci iubet, magis usurpandi iuris causa, quàm quia unius culpa foret. Motusq; Bonna exercitus, in Coloniam Agrippinensem affluētibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Romanā enixe iuuabant, mox ualescentibus Germanis, plerq; ciuitates aduersus nos armatę spe libertatis, & si exuissent seruitiū, cupidine impitādi.

Gliscebant iracūdia legionum, nec terrorē unius militis uincula indiderant, quin idem ille arguebat ultro cōscientiam ducis tanquā nuncius inter Ciuilem Flaccumq; falso crimine testis ueri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula mira constantia, præhensumq; militem ac uociferātem, duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent, optimus quisque iussis paruere. Exin consensu ducem Voculam poscētibus, Flaccus summam rerum ei

permisit. Sed discordes animos multa efferebant, inopia stipendij frumentiq; & simul delectum tributiq; Gallia aspernantes.

Rhenus incognita illi caelo siccitate, uix nauum patiens, acti comeatus, dispositae per omnem ripam stationes, quae Germanos uado arceret. Eademq; de causa, minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquam nos amnes quoque, et uetera imperij munimenta desererent, quod in pace fors seu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. ingressis Nouesium, terciadecima legio coniungitur. Additus Voculae in partem curarum Herennius Gallus legatus, nec ausi ad hostem pergere, loco Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo ualladoque, & ceteris belli meditamentis militem firmabant. Utque praeda ad uirtutem incederetur, in proximos Gugernorum pagos, quae societatem Ciuilem acceperant, ductus a Vocula exercitus, pars cum Herennio Gallo permansit. Forte nauem haud procul castris frumento grauem cum per uada haesisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitque subsidio cohortem. Auctus est Germanorum numerus. paulatimque aggregantibus se auxilijs, acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum nauem arripuerunt. Victi, quod tum in morem uerterat, non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum est tectorio scissa ueste, uerberato corpore, quae precio, quibus conscijs prodidisset exercitum, dicere iubent. Redit in Ordeonium inuidia. Illum autorem sceleris, hunc ministrum uocant. Donec exitium minitibus exterritus, perditionem & ipse obiecit. Vincitque ad-

uentu
tores
diue
greg
que
cion
non
act
nol
mu
fan
nos
pra
orig
nen
cod
cran
Ger
cun
de q
C
or C
dij, t
ret. l
Tra
lu in
pera
bori
simul
teme
nebra
si q a

uentu demum Voculę exoluitur. Is postero die au-
tores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui
diuersitas inerat licentię paciētiaęq;. Haud dubiē
gregarius miles Vitellio fidus, splēdidissimus q̄s-
que in Vespasianum proni. Inde scelerū ac suppli-
ciorum uices, & mixtus obsego furor, ut cōtineri
nō possent, q̄ puniri poterant. At Ciuilē immēsis
actibus uniuersa Germania extollebat, societate
nobilissimis obsidum firmata. Ille ut cuiq; proxi-
mum, uastari Vbios, Treuirosq;, & alia manu Mo-
sam amnē transire iubet, ut Menapios & Mori-
nos, & extrema Galliarū quateret. Actę utrobiq;
prædę. Infestius in Vbijs, quos genus Germanicę
originis, eiurata patria, Romanorū noīe Agrippi-
nenses uocarēt. Cæsę cohortes eorū in uico Mar-
coduro, incuriosius agentes, quia procul ripa ab-
erant. Nec quieuerē Vbijs, quo minus prædas ē
Germania peterent, primo impune, deinde cir-
cunuenti sunt, per omne id bellum meliore usi fi-
de quām fortuna.

Contusis Vbijs, grauior & successu rerū feroci-
or Ciuilis, obsidiū legionū urgebat, intētis custo-
dijs, ne q̄s occultus nūcius ueniētis auxiliij penetra-
ret. Machinas molemq; operum Batauis delegat.
Trāsrrhenanos piculū poscentes, ad scindendū ual-
lū ire, detrusosq; redintegrare certamen iubet, su-
perāte multitudine & facili dāno, ne finē quidē la-
bori nox attulit. Congestis circū lignis accensisq;.
simul epulantes, ut q̄sq; uino incaluerat, ad pugnā
temeritate inani ferebāt. Quippe ipsorū tela p te-
nebras uana, Romani cōspiciā Batauorū aciē &
si q̄s audacia aut insignib⁹ effulgēs, ad iētū destina

bant. Intellectum id Ciuili, & restincto igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uero strepitus dissoni, casus incerti, neq; ferendi neq; declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tēdere arcus, nihil prodesse uirtus, fors cuncta turbare, & ignauorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos inconsulta ira, Romanus miles periculorum gnarus, ferratas sudes, grauia saxa, non forte iaciebat. Vbi sonus molientium aut appositæ scalæ hostem in manus dederāt, propellere umbone, pilo sequi, multos in moenia egressos pugionibus fodere. Sic exhausta nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Baraui turrim duplici tabulato, quam prætorix portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti contra ualidi asseres, & incussæ trabes perfregere, multa superstantium pernicie. Pugnatumq; in percussos, subita & prospera eruptione: simul à legionarijs peritia & arte præstantibus, plura struebātur. Præcipuum pauorem intulit suspensum ac nutās machinamentum, quo repēte demisso, præter suorum ora, singuli pluresue hostium sublimè rapti uerso pondere, intra castra effundebātur. Ciuilis omiſsa oppugnandi spe, rursus per ocium assidebat, nuncijs, promissis, fidem legionū conuellēs.

Hæc in Germania ante Cremonēse præliū gesta, cuius euentum literæ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis euiētus, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorū. Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militiæ sine affectu, hortantibus præfectis, statim

à Viro
adige
dixit
firm
per
re, &
de
spi
pal
lite
de
nu
ar
sus

tar
ua
ti a
giu
& u
ces,
nas
tium
exp
but
ego
uicq
spat
deni
erim
dimi
simu

à Vitellio desciscunt: uetus miles cūctabatur. Sed adigente Ordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non uultu neq; animo satis affirmans: & cum cætera uerba iurifiurandi conciperēt, vespasiani nomē hēsītātes, aut leui murmure, & plerunq; silentio transmittēbāt. Lectę deinde pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem, suspiciones militum irritauere, tanquam ad socium partium scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nuncijs, eadem dicta factaq; & missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, ut absteret bello, ne uel externa armis falsis uelaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret, satisfactum cæptis.

Ad ea Ciuilis primo callidè, post ubi uidet Montanum præferocem ingenio, paratumq; in res nouas, orsus à questu periculisq; q̄ per qnq; & uiginti annos in castris Romanis exhausisset: Egregium, inquit, precium laboris cepi, necem fratris & uincula mea, & sæuissimas huius exercitus uoces, quibus ad supplicium petitus, iure gētium pœnas reposco. uos autem Treueri, cæteraq; seruitium animæ, quod precium effusi toties sanguinis expectatis, nisi ingratham militiam, immortalia tributa, uirgas, secures & dominorum ingenia? En ego præfectus unius cohortis, & Caninefates Batauiq; exigua Galliarū portio, uana illa castrorum spatia excidimus, uel septa ferro fameq; premimus, deniq; ausos aut libertas sequetur, aut uicti, ijdem erimus. Sic accēsum, sed meliora referre iussum, dimittit. Ille ut irritus legatiōis redijt, cætera dissimulans, quæ mox erupere.

Tac. li. 20.

Ciuilis parte copiarum retēta, ueteranas cohortes, & q̄d ē Germanis maximē promptum, aduersus Voculam exercitumq̄ eius mittit, Iulio Maximo, & Caudio Victore sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in transitu hyberna alæ Asciburgij sita, adeoq̄ improuisi castra inuoluēre, ut non alioq̄, non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, ut in tumultu monuit, sub signano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusq̄ compositis hostium ordinibus, terga in suos uertit, cædesq̄ inde, non prælium. Et Neruionum cohortes, metu seu perfidia, latera nostrorum nudauere. Sic ad legiones peruentū, quæ amissis signis, intra uallū sternebantur, cū repente nouo auxilio, fortuna pugnae mutatur. Vasconum lectæ à Galba cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito præliantium clamore, intētos hostes à tergo inuadūt, latiorēq̄ quam pro numero terrorem faciunt, alijs à Nouesio, alijs à Magōriaco uniuersas copias aduenisse creditibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis uiribus confidunt, suas recepere. Fortissimus quisq̄ ē Batauis, quantū peditum erat, funduntur, eques euasit, cū signis captiuisq̄ quos prima acie corripuerāt. Cæsorū eo die in partibus nostris maior numerus & imbellior, ē Germanis ipsa roborata. Dux uterq̄ pari culpa meritis aduersa, p̄speris defuere. Nam Ciuilis si maioribus copijs instruxisset aciem, circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castraq̄ prupta excidisset. Vocula nec aduentum hostiū explorauit, eoq̄ simul egressus uictusq̄, dein uictorię parum cōfusus, tritis frustra di-

ebus
lere,
diur
T
tan
cto
lae
gi
fo
m
ue
sp
lu
pe
du
su
er
C
tu
na
ce
he
ta
ef
tis
tu
tu
ris
fis
au
co
lu

ebus, castra in hostem mouit, quē si statim impellere, cursumq; rerum sequi maturasset, soluere obsidium legionum eo impetu potuisset.

Tētauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tanquam perditæ apud Romanos res, & suis uictoria prouenisset, Circunferebantur signa uexillaq; ostentati etiam captiui, ex quibus unus egregiū facinus ausus, clara uoce gesta patefecit. Confossus illic à Germanis, unde maior indici fides. Simul uastatione incendijsq; flagrantium uillarum, uenire uictorem exercitū intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamq; & uallum circumdari Vocula iubet, ut depositis impedimentis sarcinisq; expediti certarent. Hinc inducem clamor pugnam poscentium, & minari assueuerāt. Ne tēpore quidem ad ordinandam aciem capto, incōpositi fessiq; plium sumpsere: nam Ciuilis aderat, non minus uitijs hostium quam uirtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque, ignauus: quidam recentis uictoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seq; & proximos hortari. Et redintegrita acie manus ad obsessos tēdere, ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpūt, ac forte Ciuilis lapsu equi prostratus. Credita per utrūq; exercitum fama uulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris & hostib; alacritatis indidit. Sed Vocula omis fugientium tergis, uallum turreseq; castrorum augebat, tanquam rursus obsidium immineret, corrupta toties uictoria non falso suspectus bellū malle, nihil æquē exercitus nostros, quàm ege-

stas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum in belli turba Nouesium missa, ut inde terrestri itinere frumentū adueherent, nam flumine hostes potiebantur, primum agmē securum incescit, nondum satis firmo Ciuile, qui rursus missos Nouesium frumentatores, datasq; in p̄sidiū cohortes, uelut multa pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in uehiculis, cunctos licentia uagos, compositus inuadit, p̄missis qui pontes & uiarū angusta insiderent. Pugnatū longo agmine, & incerto Marte, donec p̄ælium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manētibus ut fuerant castris, quæ relictorum illic militum p̄sidio tenebantur. Non erat dubium quantum in regressu discriminis adeundū foret, frumentatoribus onustis pauculisq;. Addit exercitui suo Vocula mille delectos è quinta & quartadecima legionib⁹ apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures q̄ iussum erat profecti, palam in agmine fremebant, non se ultrā famē, insidiasq; legatorū toleraturos. At qui remanserant, desertos se abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocātibus Voculam, alijs redire in castra abnuentibus.

Cac. li. 20.

Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, ac inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud procul Nouesio, equestri p̄ælio prosperè certauit. Sed miles secūdis aduersisq; perinde, in exitium ducum accendebatur. Et aduentu Quintanorū Quintadecimanorumq; auctæ legiones, donatiuum exposcūt, comperto, pecuniam à Vitellio missam, Nec diu cūctatus Orde

oni
fuit
las,
ren
fist
rat
cu
ig
di
ar
ef
ac
or
di
fa
in
ta
pe
fr
Vo
tia
res
tie
os
pe
cl
erg
Vit
diff
telli
per

onius, nomine Vespasiani dedit. Idēq; precipuum fuit seditionis alimētum. Effusis in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, ueterē in Ordeoniū iram renouant, nec ullo legatorum tribunorumve obfistere aulō, quippe omnem pudorem nox ademerat, protractum ē cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabātur, nisi seruili habitu per tenebras ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu metus rediit, centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipēdia oraturos. Ipsi ut est uulgus sine rectore præceps, pavidum, socors, aduentante Ciuile, raptis temerē armis, ac statim omissis, in fugam uertuntur. Res aduersæ discordiā peperere, his, qui ē superiore exercitu erāt, causam suam dissociantibus. Vitellij tamen imagines in castris & p̄ proximas Belgarum ciuitates repositæ, cum iam Vitellius corruisset. Deinde mutati in pœnitentiam, primani, quartanīq; & duodeuicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magoniaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixt^o ex Cattis, Vsiptijs, Mattiacis exercit^o, satietate prædę, nec incruētati. Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricā uallumq; per fines suos Treuiri struxere, magnisq; inuicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga Po. Ro. merita mox rebelles fœdarent.

Audita interim per Gallias Germaniasq; mors Tac. li. 20.
Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissa dissimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones externum seruitium, quàm imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant

animos, eandem ubique exercituum nostrorum fortunā rati. Vulgato rumore, à Sarmatis Dacisq̃ Mæssica ac Pannonica hyberna circumsideri. Paria de Britannia fingebant. Sed nihil æque quàm incendium Capitolij, ut finem imperij adesse crederent, impulerat. Captam olim à Gallis urbē, sed integra Iouis sede, mansisse imperium. Fatali nūc igne, signum cælestis iræ datum, & possessionem rerum humanarum transalpinis gētibus portendi, superstitione uana Druydæ canebant. Incesseratq̃ fama primores Galliarū, ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse ne deessent libertati, si populū Romanum cōtinua bellorum ciuiliū series, & interna mala fregissent.

Ante Flacci Ordeonij cædē nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio, commeauere nūcij inter Ciuilē, Classicumq̃ præfectum alæ Treuironum.

Tac. li 20.

**
**

Classicus nobilitate opibusq̃ anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloq̃ clara origo. Is se è maioribus suis hostis Po. Ro. quàm socius iactabat. Miscuere se Iuli^o Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni à Vitellio præfectus, Sabinus super insitam uanitatem, falsæ stirpis gloria incendebatur. Proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuisse. hi secretis sermonibus animos ceterorum scrutari. ubi quos idoneos rebantur, conscientia obstrinxere, in Colonia Agrippinēsi in domum priuatam conueniunt. Nam publicè ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere

quidam Vbiorum Tūgrorumq̄. Sed plurima uis
 penes Treuiros ac Lingonas. nec tulere moras cō-
 sultandi. Certatim proclamant, furere discordijs
 populum Romanū, cæsas legiones, uastatam Ita-
 liam, capi tum maxime urbem. Omnes exercitus
 suis quenque bellis distineri. Si alpes præsi-
 dijs firmantur, coalita libertate despecturas Gallias, quē
 uirium suarum terminum uelint. Hæc dicta pari-
 ter probataq̄. de reliquijs Vitelliani exercitus du-
 bitauere. Pleriq̄ interficiēdos censebant turbidos,
 infidos, sanguine ducū pollutos. Vicit ratio parcē-
 di, ne sublata spe ueniæ, pertinacia accenderētur.
 Alliciendos potius in societatem, legatis tantum
 legionum interfectis, cæterum uulgus conscientia
 scelerum & spe impunitatis facile accessurum. Ea
 primi consilij forma, missiq̄ per Gallias cōcitores
 belli, simulatum ipsis obsequiū, quo incautiorem
 Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ
 nunciarent. Sed uires ad coercendum deerant, in-
 frequētibus infidisq̄ legionibus. Inter ambiguos
 milites & occultos hostes, optimū ē præsentibus
 rarus, mutua dissimulatione & iisdem quibus pe-
 tebatur artibus grassari, in Coloniam Agrippinen-
 sem descēdit. Illuc Claudius Labeo, quē captum
 & extra conuentum amandatum in Frisios dixi-
 mus, corruptis custodibus perfugit, pollicitusq̄ si
 præsidium daretur, iturū in Batavos, & potio-
 rem ciuitatis partem, ad societatem Romanam retra-
 cturum. Accepta peditum equitumq̄ modica ma-
 nu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Neruior-
 um Betasiorumq̄ in arma traxit. Et furtim ma-
 gis quàm bello, Caninefates Marsacosq̄ in cursa-

bat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem cōtendit. Nec procul Veteribus aberat, cū Classicus & Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducib⁹ Germanorū pacta firmauere. Tumq³ primum discreti à legionib⁹, proprio uallo castra sua circundant, obtestante Vocula, non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, ut Treueris etiam Lingonibusq³ despectui sit. Superesse fidas prouincias, uictores exercitus, fortunam imperij & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem, Galliasq³ singulis prælijs cōcidisse. Eadē rursus numina, eadem fata ruptores fœderū expectarent. Melius diuo Iulio, diuoq³ Augusto, notos eorum animos. Galbam & infracta tributa hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle seruitiū, cum spoliati exutiq³ fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, post quā perstare in perfidia Classicum Tutoremq³ uidet, uerso itinere, Nouesiū concedit. Galli duūm millium spatio distantibus campis cōsedere. Illuc commentium centurionum militumq³ emebantur animi, ut (flagitiū incognitum) Romanus exercitus in externa uerba iuraret, pignusq³ tāti sceleris, necesse aut uinculis legatorum daretur.

Vocula quanq³ pleriq³ fugam suadebāt, audendū ratus, uocata cōcione, in hunc modū disseruit:

Nunquā apud uos uerba feci, aut pro uobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitiū parari libēs audio. Mortemq³ in tot malis hostium, ut finem miseriarū expecto. Vestri me pudet miseretq³, aduersus quos non prælium & acies parantur: id enim fas armorum & ius hostium: bellum

cum
rum
Gal
sens
unt
rin
urb
ri p
des
fid
mi
&e
con
nu
fiat
ab
lor
fo
der
nec
cum
bur
to
uil
me
tria
ne.
li B
biti
legi
proc
cran

cum populo Romano uestris se manibus gestu-
 rum Classicus sperat, imperiumq; & sacramentum
 Galliarum ostentat. Adeo nos si fortuna in præ-
 sens uirtusq; deseruit, etiam uetera exempla defici-
 unt? quoties Romanæ legiones perire præoptaue-
 rint, ne loco pellerentur? socij sæpe nostri excindi
 urbes suas, seq; cum coniugibus ac liberis crema-
 ri pertulerunt. Neq; aliud precium exitus, quàm si-
 des famaq;. Tolerant nunc maxime inopiam ob-
 sidiumq;, apud Vetera legiões, nec terrore aut p-
 missis demouentur. Nobis super arma & uiros
 & egregia castrorum munimenta, frumentum &
 commeatus, quanuis longo bello pares. Pecunia
 nuper etiam donatiuo sufficit, quod siue à Vespas-
 siano, siue à Vitellio datū interpretari mauultis,
 ab imperatore certè Romano accepistis. Tot bel-
 lorum uictores apud Geldubam, apud Vetera, fu-
 so toties hoste, si pauetis aciem, indignum id qui-
 dem. Sed est uallum, muriq;, & trahendi artes, do-
 nec è proximis prouincijs auxilia exercitusq; con-
 currant. Sanè ego displiceam. Sunt alij legati, tri-
 buni, centurioq; aut miles, ne hoc prodigium to-
 to terrarum orbe uulgetur, uobis satellitibus Ci-
 uilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad
 mœnia urbis Germani Galli q; duxerint, arma pa-
 triæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagi-
 ne. Tutori Treuiro, agentur excubiæ? Signum bel-
 li Batauus dabit? & Germanorum cateruas supple-
 bitis? quis denique sceleris exitus? cum Romanæ
 legiones cōtrā direxerint, transfugæ è trās fugis, &
 proditores è proditoribus, inter recens & uetus sa-
 cramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter opt.

max. quem per octingentos uiginti annos tot triumphis coluimus, te Quirine Romanę parens urbis, precor uenerorq; ut si uobis nõ fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta & intemerata seruari, at certè pollui fœdariq; à Tutore & Classico ne sinatis. militib⁹ Romanis aut innocentiam detis, aut maturam & sine noxa pœnitentiam. Variè excepta oratio, inter spem metumq; ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberi seruiq; prohibuere fœdissimam mortem spontè præuenire. Et Classicus misso Aemilio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herënium & Numisium legatos uinciri satis uisum. Dein sumptis Romani imperij insignibus, in castra uenit. Nec illi quanquam ad omne facinus durato, uerba ultrà suppeditauere, quàm ut sacramentũ recitaret. Iurauere qui aderāt pro imperio Galliarũ. Interfectorẽ Voculę altis ordinibus, ceteros ut quisq; flagitiũ nauauerat, præmijs attollit.

Tac. li. 20

Diuisæ inde inter Tutorem & Classicum curę. Tutor ualida manu circundatos Agrippinenses, quãtumq; militum apud superiorẽ Rheni ripam, in eadem uerba adigit, occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto q̄ detrectauerant.

Classicus corruptissimum quencq; deditis pergere ad obsessos iubet, ueniam ostentantes, si præsentia sequerentur, aliter nihil spei. Famẽ ferrumq; & extrema passuros. Adiecere qui missi erāt, exemplum suũ. Obsessos hinc fides, inde egestas, interdus ac flagitium distrahebant. Cunctãtibus solita insolitaq; alimenta deerāt, absumptis iumentis equisq; & cæteris animalibus, q̄ prophana fœ-

datq; i
& sti
seriat
egre
Ciu
adm
pac
cun
leue
lapi
grec
ti pa
giur
nos
lata
rum
cun
C
mar
trata
tur p
culis
que
lian
tanc
ret,
N
miss
imp
pler
perfi
torit

daq; in usum necessitas uertit. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas uellentes, miseriarum patientiæq; documentum fuere, donec egregiam laudem sine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis, uitam orantes. Neq; antè preces admissæ, quàm in uerba Galliarum iurarēt. Tum pactus prædam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem, coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisq; in uestigio, multi palantes occubere. Ceteri retro in castra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tanquam fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere scipientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis castris, faces iniiciunt: cunctosq; qui prælio superfuerāt, incendiū hausit.

Ciuilis barbaro uoto post cœpta aduersus Romanos arma, propexum rutilatumq; crinem, patrata demum cæde legionum, deposuit. Et ferebatur paruulo filio quosdam captiuorum, sagittis iaculisq; puerilibus figendos obrulisse. Cæterum neque se, neque quenquam Batauum in uerba Galliarum adegit, fisis Germanorum opib⁹. Et si certandum aduersus Gallos de possessione rerum foret, inclytus fama, & potior.

Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona missus Velledæ. Ea uirgo nationis Bructeræ, latè imperitabat, uetere apud Germanos more, quo plerasque fœminarum fatidicas, & augescente superstitione, arbitrentur deas. Tuncq; Velledæ auctoritas adoleuit. Nam prosperas Germanis res,

Tac. li. 20.

Velleda

& excidium legionū prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumq; in Gallia geniti, reseruantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionū hyberna subuersa cremataq; ijs tantum relictis quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt. Legio decimatertia cum auxilijs simul deditis, à Nouesio in coloniã Treuirorū trāsgredi iubetur, præfinita die intra quam castris excederet, medium omne tempus per uarias curas egere. Ignauissimus quisque, cæsoꝝ apud Vetera exemplo pauentes, melior pars rubore & infamia, quale illud iter, quis dux uia, & omnia in arbitrio eorum quos uitæ necisq; dominos fecissent. Alij nulla dedecoris cura, pecuniã aut charissima sibimet ipsi circū dare. Quidã expedire arma, telisq; tanquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit proficiscendi hora, expectatione tristior. Quippe intra uallum deformitas haud pinde notabilis: detexit ignominiam campus & dies. Reuulsæ imperatorū imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorū uexillis, silens agmen, & uelut longæ exequiæ. Dux Claudius Sanctus, effosso oculo, dirus ore, ingenio dirior. Duplicit̃ flagitium, postquam desertis Bonnēsis castris, altera se legio miscuerat. Et uulgata captarum legionum fama, cuncti q paulo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisq;, & undique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis uulgi. Spretisq; Sancti promissis, aut minis, Magontiacum abeunt, ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium

exolu
muta
Ci
loni
suis
pidi
Obf
anti
nefi
rū m
honi
tibu
fines
omil
q; di
miss
nenf
hunc
R
mun
tes ag
beria
na ac
rant
arce
ma r
prec
in æt
Colo
ra an
Rom
facile

exoluēdæ in posterū culpę fecere. Legionēs nihil mutato itinere, ante mœnia Treuironꝝ cōfidunt.

Ciuilis & Classicus rebus secūdis sublatis, an Colonia Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterēt, dubitauerunt: sc̄uitia ingenita & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. Obstabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quòd filium eius primo rerū motu, in Colonia Agrippinensi deprehensum, honoratè custodierant. Sed transrhenanis gentibus inuisa ciuitas opulentia auctuq̄. Neq̄ alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret: aut disiecta, Vbios quoq̄ dispersisset. Igitur Tēcteri Rheno discreta gēs, missis legatis, mandata apud consilium Agrippinensium edi iubent, quæ ferocissimus è legatis in hunc modum protulit:

Redisse uos in corpus nomenq̄ Germaniæ, cōmunibus deis, sed præcipuo deorum Marti, gratias agimus. Vobisq̄ gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem flumina ac terras & cælum quodammodo ipsum clauserant Romani, ut colloquia congressusq̄ nostros arcerent. Vel quod contumeliosius est, uiris ad armatis, inermes ac propè nudi, sub custode & precio coiremus. Sed ut amicitia societasq̄ nostra in æternum rata sint, postulamus à uobis, muros Coloniae, munimenta seruitij detrahatis. etiam fera animalia, si clausa teneas, uirtutis obliuiscuntur. Romanos omnes in finibus uestris trucidetis, haud facile libertas & domini miscuntur. Bona interfe-

etorum in medium cedant, ne quis oculere quicquam, aut segregare causam suam possit. Liccat nobis uobisque utranque ripam colere, ut olim maioribus nostris. quomodo lucem diemque omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus uiris natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, abruptis uectigalibus, quibus Romani plus aduersus subiectos quam armis ualent. syncerus & integer & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis.

Agrippinenses sumpto consultiandi spatio, quando neque subire conditiones metu futuri, neque palam aspernari conditio presens sinebat, in hunc modum respondent:

Tac. li. 20.

Quæ prima libertatis facultas data est, auidius quam cautius sumpsimus, ut uobis cæterisque Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis quam diruere tutius est. Si qui ex Italia aut provincijs alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit, uel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim & nobiscum per connubium sociatis, qui mox prouenere, hæc patria est. nec uos adeo iniquos existimamus, ut interfici à nobis parætes, fratres, liberos nostros uelitis. Vectigal & onera commerciorum resoluiimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes, donec noua & recentia iura, in uetustatem & consuetudinem uertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quæ pacta sancientur.

Sic lenitis Teneteris, legati ad Ciuilem & Velle-

dam missi cum donis, cuncta ex uoluntate Agrippinensium perpetrauere. Sed coram adire, alioque Velledam negatum. Arcebantur aspectu, quo uenerationis plus inesser.

Ipsa edita in turre: delectus est propinquis, consultata responsaque ut internuncius numinis, portabat.

Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes composita, quo minus ultra pergeret, Betasiorum, Tungrorumque & Neruiorum tumultuaria manu Labeo restitit, fretus loco, quia pontem Mosae fluminis anteceperat: Pugnabaturque in angustijs ambigere, donec Germani transnantes, terga Labeonis inuasere. Simul Ciuilis ausus, an ex composito intulit se agmini Tungrorum, & clara uoce, Non ideo, inquit, bellum sumpsimus, ut Bataui & Treuiri gentibus imperent. procul haec a nobis arrogatia, accipite societatem. transgredior ad uos, seu me ducem, seu militem mauultis. Mouebatur uulgus, condebantque gladios, cum Campanus ac Iuuenalis ex primoribus Tungrorum, uniuersam ei gentem dedidere. Labeo antequam circunueniretur, profugit.

Ciuilis Betasios quoque ac Neruios in fidem acceptos, copijs suis adiunxit, ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, uel sponte inclinantibus.

Ciuilis auia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Clasticus segne plerunque ocium trahens, uelut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniae ripam & ardua Alpium

præfidij claudere. Atque interim una & uicesima legio Vindonissa, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Accessit ala singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Brigaticus, sorore Ciuilis genitus, ut fermè acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusq̃.

Tutor Treuironum copias recēti Vangionum, Caracatum, Tribocorum lectu auctas, ueterano equite atq̃ pedite firmavit, corruptis spe aut metu subactis legionarijs, qui primo cohortē præmissam à Sextilo Felice interficiunt. Mox ubi duces exercitusq̃ Romani propinquabāt, honesto trās-fugio rediere, secutis Tribocis Vangonibusq̃ & Caracatibus.

Tutor Treuiris comitatibus, uitato Magontiacō, Bingiū cōcessit, fidens loco, quia pontem Naue fluminis abruperat, sed incurſu cohortiū quas Sextilius ducebat, & repto uado, proditus fususq̃. Ea clade perculsi Treuiri, & plebes omiſſis armis per agros palatur, q̃dam principum, ut primi poſuiſſe bellum uiderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanā non exuerant, p̃fugerūt. Legiones à Noueſio Bōnāq̃ in Treuiros, ut ſupra memoraui, traductæ, ſeiſas in uerba Vespasiani adigūt.

Hæc Valentino absente geſta, qui ubi aduenta bat, furens, cūctaq̃ rursus in turbas & exitium cōuerſurus, legiones in Mediomatricos ſociam ciuitatem abſceſſere. Valētinus ac Tutor, in arma Treuiros retrahunt, occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe ueniæ, creſceret uinculum ſcleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerealis

Magontiacū uenit, eius aduentu erectæ spes. Ipse pugnae auidus, & cōtemnendis quàm cauēdis hostibus melior, ferocia uerborum militem incendebat, ubi primum congregari licuisset, nullam præliomoram facturus. Delectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nūciare iubet, sufficere imperio legiones, socij ad munia pacis redirent, securi uelut cōfecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequiū. Nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere, p̄niores ad officia quòd spernebantur.

At Ciuilis & Classicus ubi pulsum Tutorem, ceteros Treuiros, cuncta hostibus prospera accepere, trepidi ac properantes, dum dispersas suorum copias conducūt, crebris interim nūcijs Valentinum monuere, ne summæ rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis, missis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hostem uerterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quātumq̄ secum trāsuexerat, tertijs castris Rigodulum uenit, quem locum magna Treuirorum manu Valentinus infederat, mōtibz & Mosella amne septum, & addiderat fossas obicesq̄ saxorum. nec deterrere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet, equitū aciem in collem erigeret, spreto hoste, quē temerè collectum, haud ita loco iuuari, ut non plus suis in uirtute foret. Paulum moræ in ascensu, dū missilia hostium præuehantur. Ut uētum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valētinum, cepit. Cerialis postero

E

Tac. li. 20.

die coloniam Treuironum ingressus est, auido milite eruendæ ciuitatis, hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam, horum scelere clausas cæsasq; legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Italiae raptam, quia unius noctis moram uictoribus attulerit? Stare inconfinio Germaniæ integram sedem, spolijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiscû. Iphis sufficere ignes & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia præfarentur. Cerialis à metu infamiæ, si licentia sæuitiaq; imbuere militem crederetur, præsit iras, & paruere posito cuius bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos accitæ è Mediomatricis legionû miserabilis aspectus. Stabant conscientia flagitij mœstæ, fixis in terram oculis. Nulla inter cocuntes exercitus cõsalutatio, neq; solantibus hortantibusve responsa dabant. Abditi p tentoria, & lucẽ ipsam uitantes, nec p inde periculû aut metû, q̃ pudor ac dedecus obstupescerat, attonitis etiam uictoribus, qui uoces precesq; adhibere non ausi, lachrymis ac silentio ueniam poscebãt, donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militû ducûve discordia, uel fraude hostiû euenissent: Primum illum stipendiorum & sacramenti diẽ haberent: Priorum facinorû, neque imperatorem neq; se meminisse. Tunc recepti in eadem castra, & edictum per manipulos, ne qs in certamine iurgio uel, seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas, ad concionẽ uocatos, ita alloq̃t: Neque ego unquam facundiam exercui, & populi Romani uirtutem armis affirmari. Sed quia

apud uos uerba plurimum ualēt, bonaꝫ ac mala non sua natura, sed uocibus seditiosorum estimantur, statui pauca differere, q̄ profligato bello utilius sit uobis audisse, q̄ nobis dixisse. Terrā uestrā cæterorumꝫ Gallorum ingressi sunt duces imperatoresꝫ Romani, nulla cupidine, sed maioribus uestris inuocantibus, quos discordiæ usq; ad exitum fatigabāt: & acciti auxilio Germani, socijs pariter atq; hostibus seruitutem imposuerant. Quot prælijs aduersus Cimbro Teutonoscq; quantis exercituum nostrorum laboribus, quo ue euentu Germanica bella tractauerimus, satis clarum. Nec ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Ariouistus, regno Galliarum potiretur. An uos chariores Ciuili Batauisꝫ & transhetanensis gentibus creditis, quàm maioribus eorū patres auicq; uestri fuerunt? Eadem semper causā Germanis trāscendēdi in Gallias, libido atq; auaritia, & mutādæ sedis amor, ut relictis paludibus & solitudinibus suis, fœcundissimum hoc solum uosꝫ ipsos, possiderent. Cæterum libertas & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, ut non eadem ista uocabula usurparet. Regna bellaꝫ p Gallias semper fuere, donec in nostrum ius concederetis. Nos quāquam toties lacesiti, iure uictoriæ id solum uobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis, neq; arma sine stipendijs, neque stipendia sine tributis haberi queunt. Cætera in communi sita sunt. Ipsi plerūq; legionibꝫ nostris p̄sidentis. Ipsi has aliasꝫ puincias regitis. Nihil separatū clausum ue, & lau

datorum principum usus ex æquo, quanuis procul agentibus. Sæui proximis ingruūt, quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & cætera naturæ mala, ita luxum uel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines, sed neque hæc continua, & meliorum interuentu pensantur, nisi fortè Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis, aut minorib⁹ quàm nūc tributis, parabūtur exercitus, quibus Germani Britannic⁹ arceantur. Nam pulsus (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud q̄ bella omnium inter se gentium existent? Octingentorum annorum fortuna disciplinaq̄ compages hæc coaluit, quæ cōuelli sine exitio cōuellentium non potest. Sed uobis maximū discrimen, penes quos aurum & opes præcipuæ bellorum causæ. Proinde pacem & urbem, quam uicti uictoresq̄ codē iure obtinemus, amate, colite. Moneant uos utriusque fortunæ documenta, ne cōtumaciam cum pnicie, quàm obsequium cum securitate malitis.

Tali oratione grauiora metuentes, composuit, erexitq̄.

Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cum Ciuilis & Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit:

Vespasianum, quanquam nuncios occultarent, excessisse uita, urbem atque Italiam interno bello consumptam. Mutiani & Domitiani uana & sine uiribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum uelit, ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: si prælium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil: eum q̄ attulerat ipsas

epist
H
culp
inte
sa u
cor
Ci
ru
rer
&
uo
na
tra
sp
sec
ab
eta
lis
mi
ciu
cor
Ge
ob
len
tu
ros
li, u
tis,
ran
toti
Lin

epistolas, ad Domitianum misit.

Hostes, diuisis copijs, aduenere undiq;. Plerique culpabāt Cerialem, passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa ualloq; circundedit, quis temere antea intratis confederat.

Apud Germanos diuersis sentētijs certabatur. Ciuilis opperiēdas transrhenanorum gētes, quarum terrore fractæ populi Romani uires, obterrentur. Gallos quid aliud quàm prædā uictoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas secum palā aut uoto stare. Tutor cūctatione crescere rem Romanam affirmabat, coeuntibus undique exercitibus, transuectam à Britannia legionem, accitas ex Hispania, aduentare ex Italia, nec subitum militem, sed ueterem expertumq; belli. Nam Germanos q; ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere, pecuniamq; ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Romanos, & neminem adeò in arma promptum, ut nō idem precium quietis, quàm periculi malit. Quod si statim congregiantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquijs Germani exercitus legiones, fœderib; Galliarum obstrictas. Idq; ipsum quòd inconditam nuper Valentini manum cōtra spem suam fuderint, alimentum illis duciq; temeritatis. Ausuros rursus, uenturosq; in manus, nō imperitia militū, sed adolescētuli, uerba & cōciones plus, q̄ ferrū & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici, q̄s ubi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemq;, ac toties captis precariam uitam, neq; Treuiros aut Lingonas beneuolentia contineri, resumpturos ar

ma ubi metus abscesserit. Diremit consiliorum diuersitatem, approbata Tutoris sententia, Classicus, statimq; exequuntur.

Media acies Vbijs Lingonibusq; data, dextro cornu cohortes Batauorū, sinistro Bructeri, Tenteriq; pars montibus, alij uiam inter Mosellamq; flumen tam improuisi adsiluerunt, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque em noctem in castris egerat) pugnari simul uinciq; suos audierit, increpās pauorē nūciantium, donec uniuerſa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites, medius Mosellæ pons, qui ulteriora coloniæ annectit, ab hostibus infessus.

Cac. li. 20. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, in tecto corpore promptus, inter tela felici temeritate, & fortissimi cuiusq; accursu recuperatum pontem, electa manu firmavit. Mox in castra reuersus, palantes captarum apud Nouesium Bonnamq; legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac prope circumuentas aquilas uidet. Incēsus ira: Nō Flaccum, inquit, nō Voculam deseritis. Nulla hic proditio, neq; aliud excusandum habeo, quā quod uos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriā Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisiis, & Herennijs, ut omnes legati uestri, aut militū manibus aut hostium ceciderint. Ite, nunciate Vespasiano, uel quod propius est, Ciuili & Classico, relictum à uobis in acie ducem. uenient legiones, quæ neque me inultum, neque uos impunitos patiantur. Vera erant, & à tribunis præfectisq; eadē ingerebantur. Consistunt per cohortes & manipulos, neq;

enim
dient
gnar
cis pu
uos
E
ma
bata
diui
tere
qua
con
Sed
me
inc
sec
pit
C
uxo
cta
in d
tus
rep
ger
lidu
ma
in f
ciu
fiur
clau
riali
Ci

enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentorijs sarcinisq̄, cum intra uallū pugnaretur. Tutor, Classicus, Ciuilis, suis quisque locis pugnam ciebant. Gallos pro libertate, Batavos pro gloria, Germanos ad prædam instigâtes.

Et cuncta pro hostibus erant, donec legio uicissima prima, patientiore quàm cæteræ spatio conglobata, sustinuit ruentes, mox impulit. Nec sine ope diuina, mutatis repente animis, terga uictores uertere. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxiliij fecerant. Sed obstitit uincens prauium inter ipsos certamen, hoste omisso, spolia consecrandi. Cerialis ut incuria propè rem afflixit, ita constantia restituit: secutusq̄ fortunam, castra hostium eodem die capit excinditq̄. Nec in longum quies militi data.

Orabant auxilium Agrippinenses, offerebãtq̄ uxorem ac sororem Ciuilis, & filiam Classici, relicta sibi pignora societatis. Atq̄ interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iustæ preces inuocantium, antequam hostes reparatis uiribus, ad spem uel ad ultionem accingerentur. Nam & Ciuilis illuc intēderat, non inualidus, flagrantissima cohortium suarum integra manu, & è Chaucis Frisiisq̄ composita, Talbiaci in finibus Agrippinensium agebat. Sed tristis nuncijs auertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium, qui largis epulis uinoq̄ sopitos Germanos, clausis foribus igne iniec̄to, cremauere. Simul Cerialis propero agmine subuenit.

Circunsteterat Ciuilē & alius metu, ne quarta-

decima legio, adiuncta Britannica classe, afflicta-
ret Batauos, quæ Oceano ambiuntur. Sed legio-
nem terrestri itinere Fabi⁹ Priscus legatus, in Ner-
uios Tungrosq; duxit, Eæq; ciuitates in ditionem
acceptæ.

Classem ultro Caninefates aggressi sunt, ma-
iorq; pars nauium depressa aut capta. Et Nerui-
orum multitudinem sponte commotam, ut pro
Romanis bellum capefferet, iisdem Caninefates
fudere. Classicus quoque aduersus equites Noue-
sium à Ceriali præmissos, secundum prælium fe-
cit, quæ modica, sed crebra damna, famam uicto-
riæ nuper partæ lacerabant.

Tac. li. 21.

At Ciuilis post malam in Treuiris pugnam, re-
parato per Germaniam exercitu, apud Vetera ca-
stra consedit, tutus loco, & ut memoria prospera-
rum illic rerum augescerent barbarorum animi.
Secutus est eodẽ Cerialis duplicatis copijs, aduentu
secundæ, & decimæ sextæ & quartæ decimæ legionũ.
Cohortesq; & alæ iã pridẽ accitæ post uictoriam
pperauerant. Neuter ducũ cunctator. Sed arcebat
latitudo camporum, suo pte ingenio humetium.
Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem,
cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus su-
perfunderetur. Ea loci forma, incertis uadis sub-
dola & nobis aduersa. Quippe miles Romanus
armis grauis & nandi pavidus, Germanos flumi-
nibus suetos, leuitas armorum, & proceritas cor-
porum attollit. Igitur lacescentibus Batauis, fero-
cissimo cuiq; nostrorum cœptum certamen, dein
de orta trepidatio, cum præaltis paludibus arma
equiq; haurirentur, Germani notis uadis persulta

bant, o
cunuet
cerrab
undas
porib
di cu
tur, n
non
diere
fis an
crim
C
mini
dor e
mor
ce Ce
expl
lecto
Ci
tit. B
ra flu
E
uniue
C
antic
uictu
mag
pluri
robo
ra ter
bus a
cimar

bant, omiffa plerunque fronte, latera ac terga circunuenientes, neque ut in pedestri acie cominus certabatur, sed tanquam nauali pugna uagi inter undas, aut si qd stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, uulnerati cū integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur, minor tamen quàm pro tumultu cædes, quia non ausi egredi paludem Germani, in castra redire. Eius prælii euentus utrunque ducem diuersis animi motibus ad maturãdum summæ rei discrimen erexit.

Ciuis instare fortunæ, Cerialis abolere ignominiam, Germani prosperis feroces, Romanos pudor excitauerat: nox apud barbaros, cætu aut clamore, nostris per iram & minas acta. Postera luce Cerialis equite & auxiliarijs cohortib⁹ frontem explet, in secūda acie legiones locatæ. Dux sibi delectos retinuerat ad improuisa.

Ciuis haud porrecto agmine, sed cuneis astitit. Bataui Cugerniq³ in dextro, læua ac propiora fluminis transrhenani tenuere.

Exhortatio ducum non more concionis apud uniuersos, sed ut quosq³ eorum aduehebantur.

Cerialis ueterem Romani nominis gloriam, antiquas recentesq³ uictorias, ut p³fidū, ignauum, uictum hostem, in æternum excinderēt, ultione magis quàm prælio opus esse. Pauciores nup cum pluribus certasse, attamen fusos Germanos, quod roboris fuerit. Superesse qui fugã animis, q³ uulnera tergo ferant. Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores Britanniaë quartadecimanos appellans. Principē Galbam sextæ legio-

nis autoritate factum. Illa primum acie Secūdanos noua signa nouamq; aquilā dicaturos. Hinc præuectus, ad Germanicum exercitū manus tendebat, ut suam ripā, sua castra, sanguine hostium recuperarent. Alacrior omnium clamor, quis uel è longa pace, prælij cupido, uel fessis bello, pacis amor, præmiaq; & quies in posterum sperabant.

Tac. li. 21.

Nec Ciuilis silētem struxit aciem, locum pugnae testem uirtutis sciens, stare Germanos Batauosq; super uestigia gloriae, cineres ossaq; legionum calcantes. Quocunq; oculos Romanus intēderet, captiuitatem clademq; & dira omnia obuersari. Ne terrentur uario Treuerici prælij euētu, suam illic uictoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis, præda manus impediūt. Sed cuncta mox prospera & hosti contraria euenisse, quæ prouideri astu ducis oportuerit, prouidisse campos madentes & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias. Rhenum & Germaniæ deos in conspectu, quorum numine capefferent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. Illum diem aut gloriosissimum inter maiores, aut ignominiosissimum apud posteros fore. Vbi sono armorum tripudijsq; (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxi glādibusq; & cæteris missilibus prælium incipitur, neq; nostro milite paludem ingrediente, & Germanis, ut elicerēt, laceffentibus. Absumptis quæ iaciuntur, & ardescēte pugna, procursum ab hoste infestius immensis corporibus & prælongis hastis, fluitātemq; militē fodiebant eminus: simul è mole quam eductā in Rhenum retulimus, Bructerorum cuneus trāsnatauit, turbata ibi res, & pellebatur sociarum co-

hortium
suppress
inter qu
hostiur
mittere
stodia
perfug
ubi cla
ere: pu
bellatu
turasse
bribus
quarta
nio mi
legio
Ciu
sus op
ri pote
fit, gna
citum
ruit me
prono
rabant
ueus it
rarum
quoq;
rum se
quem
rius m
Alpin
lia con
tūq; be

hortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, suppressaꝫ hostium ferocia, prælium exæquatur: inter quæ perfuga Batauus adiit Cerialem, terga hostium promittens, si extremo paludis eques immitteretur: solidum illâ, & Cingernos quibus custodia obuennisset, parum intentos. Duæ alæ cum perfuga missæ, incauto hosti circumfunduntur: quod ubi clamore cognitum, legiones à fronte incubere: pulsique Germani, Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidem institit, repente fufis imbribus & propinqua nocte. Postera die, decima quarta legio in superiorem prouinciã Gallo Annio missa. Cerialis exercitum, decima ex Hispania legio suppleuit.

Ciuili Chaucorum auxilia uenere: non tamẽ ausus oppidum Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris iniecto igni, in insulam cõcessit, gnarus deesse naues efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum: quin & diruit molẽ à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit. Sic uelut abacto amne, tenuis alueus insulam inter Germanosque, continetium terrarum speciem fecerat. Transiere Rhenum Tutor quoque & Classicus, & centum tredecim Treuorum senatores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio missum in Gallias superius memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumque belli superfuit, ut præsidia cohortium, alarum, legio-

Secunda-
os. Hinc
anus ten-
e hostium
r, quis uel
illo, pacis
perabant.
im pugna
Batauosque
onum cal
intederet,
buerari.
etu, suam
omissis
nox pro-
prouideri
is maden-
ias. Rhe-
rum nu-
entum,
simum
d poste
ita illis
que & cæ-
stro mi-
liceret,
& arde-
immen-
mym
ducta
traf-
m co

num, modicis uicis quadripartita Ciuilis inuaserit.

Decimā legionē Arenaci, Secundā Batauoduri, & Grinnes Vadamq; cohortium alarumq; castra, ita diuisis copijs, ut ipse & Verax sorore eius genitus, Classicusq; ac Tutor, suam quisq; manum traherēt. nec omnia patrandi fiducia, sed multa au sis, aliqua in parte fortunam adfore. Simul Cerialem, neque satis cautum, & pluribus nuncijs, huc illuc cursantem, posse medio intercipi.

Quibus obuenerant castra Decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem & cędēdis materijs operatum turbauere, occiso præfecto castrorum & quinque primoribus centurionum, paucisq; militibus. Cæteri se munitis defendere.

Et interim Germanorum manus, Batauoduri, irumpere inchoatum pontem nitebatur. Ambiguum prælium nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamq;. Vadam Ciuilis, Grinnes Classicus oppugnabant, nec sisti poterant, interfecto fortissimo quoque, in quib; Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidū Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus. Sed ubi Cerialis cum deleta equitum manu subuenit, uersa fortuna. Præcipientes Germani in ansem aguntur. Ciuilis dum fugiētes retētat, agnitus, petitusq; telis, relicto equo transnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Classicumq; appulsę lintres uexere. Ne tum qdem Romana classis pugnae adfuit, ut iussum erat. Sed obstitit formido, & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sanē Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat, subitus consilijs, sed euen-

tu clarus
hinc ipse
cos post
euasisse

Prof

stra, qu
uibus r
lijs. An
posuere
rapti, n
des ast
suis met
turbare
Vtq; ad
plus ter

Ron

per uias
brachia
misom
Nanc; p
ducem r
ut pleriq;
tæ muli
dedecor
ctem ei
bus, se q
cti hoste
flumine

Ciui
tandi. C
ordine a
tricenos

tu clarus. Aderat fortuna etiã, ubi artes defuissent, hinc ipsi exercituiq; minor cura disciplinę. Et paucos post dies quanquam periculum captiuitatis euasisset, infamiam non uitauit.

Profectus Nouesium Bonnamq; ad uisenda castra, quę hyematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis uigilijs. Animaduersum id Germanis, & insidias composuere. Electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente, uallum ineunt. Prima cędes astu adiuta, incisis tabernaculorum funibus, suis met corijs coopertos trucidabãt. Aliud agmen turbare classem, iniicere uincula, trahere puppes. Utq; ad fallendum silentio, ita cępta cęde, & quo plus terroris adderēt, cuncta clamoribus miscebãt.

Romani uulneribus exciti, quęrunt arma, ruunt per uias pauci ornati militariter, plerique circum brachia, torta ueste & strictis mucronib⁹. Dux semisomnis ac prope intectus, errore hostiũ seruat. Nanq; prætoriam nauem uexillo insignem, illic ducem rati, abripiũt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob stuprum Claudię Sacratę mulieris Vbię. Vigiles flagitium suum, ducis dedecore excusabant, tanquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. ita intermisso signo & uocibus, se quoque in somnum lapsos. Multa luce, reuerti hostes captiuis nauibus, prætoriam triremem, flumine Lippia, donum Velledę traxere.

Ciuilem cupido incessit naualem aciem ostentandi. Complet quod biremium, quęq; simplici ordine agebantur. Adiecta ingēs linternum uis ad tricenos quadragenosq;, simul armamēta Libur

nicis olim haud indecorè pro uelis iuuabant. Spatium uelut equoris electum, ubi Mosæ fluminis amnè, Rhenus Oceano affundit. Causa instruendæ classis, sup̄ insitã genti uanitatem, ut eo terrore cõmeatus Gallia aduētantes interciperent. Cerialis miraculo magis quàm metu direxit classem numero imparè, usu remigũ, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorè. Is flumine secundo, illi uento agebãtur. Sic præuecti, tentato telorum iactu dirimuntur.

Ciuilis nihil ultrà ausus, trans Rhenu cõcessit, Cerialis insulã Batauorum hostiliter populatus, agros uillasq; Ciuilis intactos, nota arte ducũ sinebat, cũ interim fluxu autumnis & crebris pluuiis imbribus superfusus amnis, palustrẽ humilem q; insulã in faciẽ stagni oppleuit. Nec classis aut cõmeatus aderãt. Castra q; in plano sita, ui fluminis differebant. Potuisse tũc opprimi legiones, & uoluisse Germanos, sed dolo à se flexos imputauit Ciuilis. Neq; abhorret uero, qñ paucis post diebus, deditio insecuta est. Nã Cerialis p̄ occultos nuncios Batauis pacẽ, Ciuili ueniã ostẽtans, Velledã propinquosq; monebat, fortunã belli tot claudibus aduersã, opportuno erga populũ Romanũ merito mutare: Cęsos Treuiros, receptos Vbios, ereptam Batauis patriã, neq; aliud Ciuilis amicitia peractũ, q̄ uulnera, fugas, luctus: exulẽ eum & extorrẽ, recipiẽtibus oneri: & satis peccauisse, q̄ toties Rhenu transcēderint. Si qd ultrã moliant, inde iniuriã & culpã, hinc ultionẽ & deos fore. Miscebant̄ minis, p̄missa, & cõcussa trãsrhenanoꝝ fide, inter Batauos q; sermones orti, nō prorogan

dam u
orbis f
gionũ
fiano
popu
neris l
Noric
ra, sed
ti. Et f
mano
uulgu
arma
oppo
rent le
fariun
ma, ni
pœni
No
tuit, si
gnos a
baliq; f
Ciuili
derer,
bat. C
pta, à
obseru
Hoc P
accitu
uẽtus
Flaccu
q̄ Muti
in Pan

dam ultro ruinā, nec posse ab una natione totius orbis seruitiū depelli: qd pfectū cede & incēdijs legionū, nisi ut plures ualidioresq; accirēi? Si Vespasiano bellū nauauerint, Vespasianū rerū potiri. Sin populū Romanū armis prouocēt, q̄tam partē generis humani Batauos esse? Respicerent Rhætos Noricosq;, & ceterorū onera lociorū. Sibi nō tributa, sed uirtutes & uiros indici, Proximū id libertati. Et si dñorum electio sit, honesti⁹ principes Romanorū, q̄ Germanorū cæminas tolerari. Hæc uulgus. Proceres atrocioe Ciuilis rabie, semet in arma trufos. Illū domesticis malis excidium gētis opposuisse, tūc infensos Batauis deos, cum obsiderent legiones, interficerent legati, bellū uni necessarium, ferale ipsis sūmeretur. Ventum ad extrema, ni respiscere incipiant, & noxi⁹ capitis pœna, pœnitentiam fateantur.

Non sefellit Ciuilē ea inclinatio, & puenire statuit, sup tædiū malorū etiā spe uitæ, q̄ plerūq; magnos animos infringit. Petito colloqo, scindit Nabalię fluminis pons. In cui⁹ abrupta pgressi duces, Ciuilis ita cœpit: Si apud Vitellij legatū defenderer, neq; factō meo uenia, neq; dictis fides debebat. Cūcta inter nos inimica, hostilia ab illo cœpta, à me aucta erāt. Erga Vespasianū uetus mihi obseruātia: & cū priuatus esset, amici uocabamur. Hoc Primo Antonio notū, cui⁹ epistolis ad bellū accitus sum, ne Germanicæ legiones, & Gallica iuētus Alpes trāscenderēt. Quæ Antonius absens, Flaccus p̄sens mouebat, arma in Germania moui, q̄ Mutianus in Syria, Aponi⁹ in Mœsia, Fabianus in Pannonia.

¶ Hæc Cornelius Tacitus